

LINA ŠULCIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus Univeristy, Lithuania

DISCIPLINA ARCANI PRAKTIKOS PRIEŽASTYS PAGAL KIRILO JERUZALIEČIO KATECHEZES

Reasons for Practice of *Disciplina "Arcani"* according
to Catecheses of Cyril of Jerusalem

SUMMARY

This article discusses problem of motives for the practice of *disciplina arcani* in the 4th c.Church. The research that has analyzed the problem is differentiated. In the research several groups of motives are discovered – the historical context of that time and pedagogic and mystagogical motives. *Disciplina arcani* is revealed in the catechetical teachings and the mystagogical catecheses ascribed to Cyril of Jerusalem. These writings of Cyril are one of the most important sources testifying to the existence of this practice of the Church at that time. Reasons for *disciplina arcani* referred to in these texts refer are analyzed. The article concludes that certain pedagogic and mystagogical motives are implied. This conclusion leads to the problem of the possibility of the cognition of the truth of the Christian faith.

SANTRAUKA

Straipsnyje svarstoma *disciplina arcani* praktikos IV a. Bažnyčioje priežasčių problema. Diferencijuojami ją analizuojantys tyrinėjimai: juose aptinkamos kelios priežasčių grupės – istorinis to meto kontekstas, pedagoginiai ir mistagoginiai motyvai. Tiriama, kaip *disciplina arcani* atskleidžia Kirilui Jeruzalietičiui priskiriami katechetiniai mokymai ir mistagoginės katechezės – vienas svarbiausių šaltinių, liudijančių šią praktiką to meto Bažnyčioje. Analizuojama, kokias *disciplina arcani* priežastis šie tekstai nurodo. Prieinama prie išvados, kad čia kalbama apie tam tikrus pedagoginius bei mistagoginius motyvus, kurių analizė veda prie krikščioniškojo tikėjimo tiesos pažinimo galimybės sąlygų problemos.

RAKTAŽODŽIAI: Bažnyčia IV amžiuje, *disciplina arcani*, Kirilas Jeruzalietis, mistagoginės katechezės.

KEY WORDS: Church in the 4th century, *disciplina arcani*, Cyril of Jerusalem, mystagogical catecheses.

IVADAS

IV a. *disciplina arcani*¹ buvo labiausiai praktikuojama Bažnyčios istorijoje (Akselberg 2017: ix). Nors ši praktika niekada nebuvo kanoniškai reguliuojama, krikščionių bendruomenėse tuo metu jos buvo laikomasi daugiau mažiau visuotinai (ten pat: 8–169). Anot Edwardo Yarnoldo SJ, mus pasiekė liudijimai apie *disciplina arcani* Romos, Milano, Veronos, Egipto, Antiochijos, Šiaurės Afrikos, Konstantinopolio ir Kapadokijos krikščionių bendruomenėse (Yarnold 1994: 56–58). Vis dėlto ryškiausias šios praktikos pavyzdys randamas IV a. Jeruzalės bažnyčioje, kuriai vadovavo vyskupas Kirilas Jeruzalietis (*Κύριλλος ΑΙεροσολύμων, Cyrillus Hierosolymitanus*, 315–386/387). Išlikę jam priskiriami katechetiniai mokymai (jų yra aštuoniolika ir įvadas) ir mistagoginės katechezės (penkios)² laikomi vienais svarbiausių *disciplina arcani* praktikos liudijimų³.

Mokslinėse publikacijose ši savita praktika plačiai svarstyta ir vis dar svarstoma (Šulcienė 2015a: 54). Keldami *disciplina arcani* priežasčių klausimą tyrinėtojai dažniausiai akcentuoja istorinį kontekstą.

Jonathanas Malesicas teigia, kad šią praktiką grindė imperinės politikos bei Bažnyčios vadybos poreikiai. Ji buvusi efektyvi technika, padėjusi Bažnyčiai suvienyti bei gelbėjusi sudėtingose valstybės ir Bažnyčios politikos situacijose. Mat anot Malesico, „saugoti paslaptį“ reiškia turėti poveikio galią žmonėms – tiek politiniams oponentams, tiek atsivertusiems į krikščionių tikėjimą (Malesic 2009).

Kiti autoriai, kalbėdami apie *disciplina arcani* priežastis, istorinį to meto kontekstą interpretuoja šiek tiek kitaip.

Alexis Jamesas Dovalis šią praktiką sieja su reformų Bažnyčioje būtinybe dėl radikalaus pokyčio jos gyvenime. Po ilgo ir kruvino savo istorijos laikotarpio krikščionybė iš persekiojamos tapo toleruojama (po vadinamojo Milano edikto), o galiausiai – oficialia valstybės religija, kai „būti krikščioniu tapo socialiai ir politiškai priimtina ir net naudinga“ (Doval 2001: 30). Dėl šių politinių pokyčių į Bažnyčią ėmė plūsti nauji kandidatai. Skubota ir paviršutiniška būdavo ne tik jų iniciacija. Neretai vakarykščiai pagony, menkai išmanantys krikščioniškuosius slėpinius, būdavo paskubomis išventinami presbiteriais ir net vyskupais⁴.

Dovalis nurodo vieną iš šių procesų reguliuojančių ponikėjinės Bažnyčios atsinaujinimo formų – Gavėnios kaip ilgo kasmetinio liturginio laikotarpio, skirto tiek galutiniam kandidatų pasirengimui Krikštui, tiek tikėjimo atnaujinimui, nustatymą (ten pat: 32, 33)⁵. Anot Mario Lages, Jeruzalėje nuo III a. pabaigos iki IV a. pabaigos Gavėnios laikotarpis pailgėjo nuo trijų iki aštuonių savaitių (Lages 1969: 67–102)⁶.

Politiniai pokyčiai neišvengiamai darė įtaką Bažnyčios gyvenimui. Pasak Pavelo Gavriliuko, tuo metu socialinės krikščionybės privilegijos nuolat augo ir nebuvo lengva išsaugoti ištikimybę evangeliniam idealui. Tokiomis sąlygomis katechumenatas buvo puiki „priešmonė“: „[j]is buvo nominalaus krikščioniškumo augimo stabdys“ (Гаврилюк 2001: 102). O *disciplina arcani* buvo sudėtinis katechumenato disciplinos dėmuo.

Kristianas Akselbergas teigia, kad *disciplina arcani* buvo skirta išsaugoti per-

skyrą tarp nominalios narystės Bažnyčioje, kaip socialinio fenomeno, ir tikros narystės, kurią grindžia dalyvavimas tikėjimo slėpiniuose. Ši praktika buvusi krikščioniškos tapatybės išsaugojimo instrumentas (Akselberg 2017: ix).

Kita vertus, Gavriiliukas atkreipia dėmesį į padidėjusį tuo laikotarpiu jautrumą dogmatiniams klausimams (Гаврилюк 2001: 108). Iš tikro tuo metu, kai Kirilas tapo vyskupu, jau maždaug tris dešimtmečius Bažnyčioje vyko aktyvūs ir sunkūs teologiniai debatai. Nors Nikėjos susirinkimas pasmerkė Arijaus ereziją, kristologinių kontroversijų buvo gausu. Dogmatinius klausimus svarstė ne tik vyskupai ir presbiteriai. Dėl jų buvo viešai diskutuojama turgaus aikštėse ir viešosiose pirtyse. Kiekvienas juos aiškino, kaip jam patinka. Natūralu, kad ypač tada, kai dvasiniai autoritetai neturėjo bendro, aiškaus požiūrio į svarbias krikščioniško tikėjimo formuluotes, jų svarstymas už Bažnyčios ribų buvo problemiškas.

Situacija buvo juo keblesnė, kad krikščioniškasis mokymas buvo skelbiamas viešai. Pirmaisiais trim amžiais „krikščionys turėjo šventą istoriją, bet neturėjo šventos geografijos. <...> Krikščionybė buvo religija be šventovių“ (ten pat: 88–89). Krikščionių susirinkimai, juolab Eucharistijos šventimas, buvo privataus pobūdžio. Vyravo namų Bažnyčia, į kurią negalėjo bet kas patekti. Dėl Konstantino reformų situacija stipriai pasikeitė. Bazilika tapo vieša vieta, kur galėjo ateiti bet kas. Prasidėjo viešo pamokslo, sakomo šimtams, o kartais tūkstantčiams žmonių, laikai (ten pat: 92).

Nurodytos priežastys atrodo pakankamai svarios *disciplina arcani* praktikai

to meto Bažnyčioje pagrįsti. Tačiau kiti tyrinėtojai ją grindžia ne tik istoriniu kontekstu. Gavriiliukas nurodo, kad būta ir pedagoginių bei mistagoginių motyvų. Anot jo, geras pedagogas siekia nuosekliai išdėstyti medžiagą, eidamas nuo paprastesnių dalykų prie sudėtingesnių, ir rūpinasi, kad tai, ką jis dėsto, būtų suprantama. O mistagogui svarbu, kad slėpinys, kurį jis atskleidė savo adeptui, nebūtų profanuojamas. Jis turi būti tikras, kad klausytojai verti to, kas sakoma, ir neišniekins šventų dalykų (ten pat: 105).

Pedagogines *disciplina arcani* prielaidas nurodo ir Williamas Harmlessas SJ. Anot jo, ne tik Kirilas Jeruzalietis, bet ir Ambraziejus Milanietis bei Aurelijus Augustinas laiko *disciplina arcani* ne tik krikščioniškų tiesų saugojimu nuo neiinicijuotųjų, bet ir savaime vertinga pedagogine praktika ugdant katechumeną pažinti krikščioniškojo tikėjimo tiesas (Harmless 1995: 300).

Pedagoginių ir mistagoginių *disciplina arcani* prielaidų analizė suponuoja platesnę šio termino reikšmę, negu įprasta. Dažniausiai jis apibrėžiamas kaip ankstyvosios Bažnyčios praktika rūpestingai saugoti gilesnį krikščioniškojo tikėjimo slėpinių pažinimą ne tik nuo pagonių, bet ir nuo katechumenų, t. y. nuo tų, kurie ruošiasi krikščioniškajai iniciacijai (*Catholic Encyclopedia*, <<http://www.newadvent.org/cathen/05032a.htm>> [žiūrėta 2019 08 21]). Pati sąvoka – *arcanum* – nurodo į slaptumo laikyseną. Tačiau *disciplina arcani* buvo ne tik slaptumo praktika sudėtingu istoriniu laikotarpiu, ji buvo svarbi disciplinarinė priemonė, subordinuota krikščionio dvasinio gyvenimo tvarkai.

Patyrinėkime, kaip ji pateikiama Kirilui Jeruzaliečiui priskiriamuose katechetiniuose mokymuose ir mistagoginė-

se katechezėse, ir pamėginkime analizuoti, kokias jos taikymo priežastis šie tekstai atskleidžia⁷.

DISCIPLINA ARCANI „ŽENKLAI“ IR PRIEŽASTYS KIRILO JERUZALIEČIO KATECHEZĖSE

Katechetiniuose mokymuose tiesiogiai apie slaptumą kalbančio teksto labai nedaug. Pateiksime visus tuos fragmentus.

Jei po katechetinių pamokymų katechumenas tavęs klaus, ką sakė mokytojai, jam – pašaliniam – nieko nesakyk. Mat tau dėstome slėpinį ir būsimojo amžiaus viltį. Saugok jį dėl Atlygintojo ir nepaisyk, jei kas sakys: „Kas blogo, jei ir aš žinosiu?“ Ir ligoniai prašo vyno, bet jei jo duosi jiems ne laiku, jis sukels beprotybę, ir iš to kils dvi blogybės: ligois mirs, o gydytojas neteks garbingo vardo. Lygiai taip nutinka, kai katechumenas išgirsta ką nors iš ištikimojo. Jis virsta bepročiu, nes nesupranta, ką išgirdo, ir pasakytus dalykus niekina bei išjuokia, o ištikimasis nuteisiamas kaip paslapties išdavikas. Dabar jau esi arti mūsų, tad žiūrėk, nekalbėk. Ne dėl to, kad to neverta pasakoti, bet todėl, kad klausa neverta šių dalykų girdėti. Kadaise ir tu buvai katechumenas, tada neskelbiau tau to, kas reikalinga. Kai patyrimu pažinsi mokymo aukštynes, žinosi, kad katechumenai neverti jo girdėti (Įvad. Kat., 12)⁸.

Katechumenu čia vadinamas asmuo, kuris ruošiasi Krikštui, tačiau dar neįžengė į galutinį pasirėngimo jam etapą. Besirengiantieji Krikštui yra tarsi antrojo lygmens katechumenai. Jie klauso mokymo, kuris lyginamas su kūdikiams skirtu maistu:

Tobuliausieji dalyviai, kurie įgudo bei „pratybomis išlavino savo pojūčius ir sugeba atskirti gera nuo blogo“ (Žyd 5, 14), kantriai tepakelia, kad klausys labiau kū-

dikiams tinkamo mokymo ir į pienišką maistą panašių nurodymų. Taigi ir tiems, kuriems reikia katechezės, bus naudinga, ir pasiekę žinojimą prisimins, ką jau pažino (Kat. 4, 3)⁹.

Katechetinis ugdyimas esąs panašus į pastato statybą – pradedama nuo pamatų, rūpestingai įtvirtinamos sėramos ir nuosekliai kylama aukštyn.

Neturi būti jokių plyšių, antraip statinys nebus tvirtas. Laikantis tvarkos reikia dėti akmenį ant akmens, kampa risti su kampu, kas nereikalinga atmesti ir taip kelti sienas. Panašiai ir mes tau duodame tarsi pažinimo akmenis. <...> Apie daugelį dalykų reikia kalbėti nuosekliai (Įvad. Kat., 11).

Besirengiantieji Krikštui negali praleisti vyskupo mokymų, kad neatsirastų „plyšių“ dėstant krikščioniškojo tikėjimo mokymą. Be to, „[p]ageidautina, kad kai jis bus skaitomas, atsimintumėte ir ypač stengtumėtės patys sau pakartoti nerašydami popieriuje, bet prisiminimu įspausdami jį širdyje, o jo mokydami saugotumėtės, kad to, kas paskelbta, katechumenas kaip nors neišgirstų“ (Kat. 5, 12; taip pat Kat. 3, 12). „Išmok mintinai, kas tau sakoma, ir saugok“ (Įvad. Kat., 11), „maldingai saugok“ (Kat. 1, 4).

Slėpinius Bažnyčia dabar atskleidžia buvusiam katechumenui. Nėra įprasta atverti juos pagonims. Juk slėpinių apie Tėvą ir Sūnų, ir Šventąją Dvasią jiems neatskleidžiame. Net katechumenams apie slėpinius atvirai nekalbame, bet dažniausiai apie daugelį jų sakome slėpinin-

gai, kad ištikimieji, kurie tai pažįsta, svarstyti, o nežinantiesiems nebūtų pakenkta (Kat. 6, 29).

Dar porą sykių Kirilas pakartoja, kad besirengiančiam Krikštui kai kuriuos dalykus girdėti dar anksti: „Ilgainiui pažinai, bet dabar kol kas ne laikas tau to klausytis“ (Kat. 3, 7), „Kai būsi krikštijamas, ant tavęs nužengs malonė. Kokiu būdu? Nesakau, dar ne laikas“ (Kat. 16, 26).

Štai ir viskas, ką apie slaptumo maksimą randame katechetiniuose mokymuose. Kirilas formuluoja ir šiek tiek argumentuoja nurodymus: nei pagonims, nei pirmojo lygmens katechumenams nieko nesakyti apie tai, ką girdi per katechetinius mokymus, taip pat niekur nerašyti šių dalykų, o „išpausti juos širdyje“ (vadinasi, Kirilo katechezės mus pasiekė sulaužius šį nurodymą).

Kodėl derėtų saugoti ir slėpti tikėjimo slėpinius?

- Nes jų pažinimas yra nuoseklus procesas, kai pradedantieji „maitinami pienuku maistu“ ir tik vėliau, tapę brandžiais tikėjime, gauna kitokią maistą;
- nes pirmą reikia patirti tikėjimo tikrovę, o tik paskui kalbėti apie ją;
- nes klausančiam galima pakenkti ir sykiu tapti tiesos išdaviku;
- nes turì būti vertas tikėjimo slėpinių išgirsti ir pajėgus jį priimti, o tam turi ateiti tinkamas laikas.

Tai pedagoginiai ir mistagoginiai motyvai. Juos būtų keblu atskirti.

Patyrinėkime mistagogines katechezes. Čia vienu – netiesioginiu – *disciplina arcani* „ženklų“ galėtų būti jų tekstų pobūdis, apie kurį buvo kalbama diskusijoje dėl jų autorystės¹⁰. Buvo atkreiptas

dėmesys, kad išsamūs, išplėtoti Kirilo katechetiniai mokymai stipriai kontrastuoja su mistagoginių katechezų trumpumu ir lakoniškumu. Todėl natūraliai kilo klausimas, ar abiejų tekstų grupių autorius yra tas pats asmuo. Antoine'as Paulinas teigė, kad lyginant su katechetiniais mokymais, mistagoginės katechezės panašesnės į „kalbėtojo pastabas“, o ne į „sakomo pamokslo transkripciją“. Tai esą sietina su *disciplina arcani* praktika, draudžiančia užrašyti slėpiningas tikėjimo tiesas. Taigi Kirilas esąs tiek katechetinių mokymų, tiek mistagoginių katechezų autorius, tačiau abi tekstų grupės skiriasi dėl būtinybės apsaugoti tikėjimo slėpinius nuo nepašvęstųjų (Paulin 1959: 53). Dovalis mano, kad tai rimtas argumentas. Jo teigimu, mistagoginių katechezų tekstas „plėtojamas kaip *memoranda*“, t. y. užrašai ar pastabos, kurių tikslas priminti, arba kaip išplėtoto, detalizuoto pristatymo planas (Doval 2001: 52).

Vis dėlto to meto bažnyčioje randame Milano vyskupo Ambraziejaus pavyzdį, kurio mistagoginės katechezės buvo transkribuotos, nors jis taip pat pripažino slėpiningumo disciplinos svarbą (Doval 2001: 51). Todėl Paulino ir Dovalio argumentas, kad mistagoginių katechezų teksto pobūdis yra *disciplina arcani* ženklas, atrodo nepakankamas. Aišku, tada susvyruoja ir mistagoginių katechezų priskyrimo Kirilui argumentas.

Grįžkime prie katechetiniuose mokymuose esančių *disciplina arcani* praktikos liudijimų. Pažinimo subjektui čia keliami tam tikri reikalavimai ir perspėjama, kad jei jis nepasirengęs susidurs su pažinimo objektu – krikščioniškojo tikėjimo slėpiniu, bus sužeistas.

Kokie tie reikalavimai? Pažindamas tikėjimo slėpinius, jis turėtų pradėti nuo paprastesnių – „pieniškų“ – dalykų ir lavintis pratybomis, kad pamažu bręstų sudėtingesniems. Pažinimas turėtų būti nuoseklus. Be to, šiame pažinime svarbiausia patirtis, ne racionalus suvokimas. Kita vertus, pažinimo subjektas turi tapti vertas tikėjimo slėpinio.

Tekste nėra aiškių nuorodų į istorines *disciplina arcani* priežastis. Matome pedagoginius ir mistagoginius motyvus, kurie mus kreipia krikščioniško tikėjimo tiesos pažinimo galimybės sąlygų problemos link. Esame vedami į probleminį lauką, kuriam *disciplina arcani* praktikos klausimas yra subordinuotas, – prie krikščioniškojo tikėjimo tiesos pažinimo klausimo.

IŠVADOS

Svarstydami *disciplina arcani* praktiką IV a. Bažnyčioje tyrinėtojai nurodo skirtingas jos priežastis. Pirmiausia kalbama apie istorinį to meto kontekstą. *Disciplina arcani* stabdžiusi nominalaus krikščioniškumo augimą bei buvusi krikščionišką tapatybę saugančia priemone. Kita vertus, ji buvusi svarbi laikotarpiu, itin jautriui dogmatiniams klausimams.

Kiti tyrinėtojai svarsto *disciplina arcani* kaip savaimę vertingą pedagoginę praktiką. Dar kiti akcentuoja mistagoginius motyvus. Pedagoginių ir mistagoginių motyvų analizė pristato *disciplina arcani* ne tik kaip slaptumo discipliną, bet ir kaip disciplinarinę priemonę, svarbią krikščionio dvasinio gyvenimo tvarkai.

Kirilui Jeruzaliečiui priskiriamuose katechetiniuose mokymuose esantys liudijimai apie *disciplina arcani* praktiką atskleidžia pedagogines ir mistagogines

jos taikymo priežastis. Šiuose tekstuose *disciplina arcani* yra IV a. Jeruzalės bažnyčios katechumenato programos disciplinarinė priemonė. Kirilas laikosi pakopinio tikėjimo ugdymo principo: besiruošiantis Krikštui asmuo turėtų pažinti krikščioniškojo tikėjimo tiesas pradėdamas nuo paprastesnių dalykų ir nuosekliai pereidamas prie gilesnių. Be to, patirtis turėtų eiti pirma conceptualaus jos aiškinimo. Vedant besiruošiančius Krikštui į tikėjimo slėpinio gilumą, svarbu paisyti asmens dvasinio saugumo principo. Taip pat svarbu, kad asmuo būtų vertas pažinti tikėjimo slėpinių.

Pedagoginių ir mistagoginių *disciplina arcani* priežasčių Kirilui Jeruzaliečiui priskiriamuose katechetiniuose mokymuose analizė reikalinga tolesnio tyrimo išplečiant probleminį lauką. Ji veda prie krikščioniškojo tikėjimo tiesos pažinimo galimybės sąlygų klausimo.

Šaltiniai

Святитель Кирилл, Архиепископ Иерусалимский. 1991. *Поучения огласительные и тайноводственные*. Москва: Синодальная библиотека Московского Патриархата. Репринтное воспроизведение издания 1822 г.

First Council of Nicaea – 325 AD. Canons. Prieiga per internetą: <https://www.papalencyclicals.net/councils/ecum01.htm> [žiūrėta 2019 08 29]

Literatūra

- Akselberg Kristian. 2017. *Greeks, Jews, heretics and the Church of God. Ecclesiology in the catechetical lectures of St. Cyrill, Archbishop of Jerusalem*. A Dissertation Submitted to the Faculty of Theology and Religion of the University of Oxford in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy. Prieiga per internetą: <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:b4cb3c19-a1da-4fd4-84d6-765a4606adaf/download_file?file_format=pdf&safe_filename=Dissemination%2Bfile%2B-%2BKristian%2BAkselberg%2B-%2BCorrected%2BThesis.pdf&type_of_work=Thesis> [žiūrėta 2019 08 07]
- Day Juliette. 2007. *The Baptismal Liturgy of Jerusalem. Fourth-and Fifth-Century Evidence from Palestine, Syria and Egypt*. Routledge.
- Doval Alexis James. 2001. *Cyril of Jerusalem. Mystagogue: The Authorship of the Mystagogic Catechesis*. Catholic University of America Press.
- Harmless William SJ. 1995. *Augustine and the Catechumenate*. Liturgical Press.
- Hawk-Reinhard Donna R. 2012. Transmission Implications Regarding the Authorship of Cyril of Jerusalem's Mystagogic Catecheses, Steinhauser K. B., Dermer S. (eds.) *The Use of Textual Criticism for the Interpretation of Patristic Texts. Seventeen Case Studies: 37–76*. The Edwin Mellen Press.
- Lages Mario F. 1969. *Étapes de l'évolution de la catéchèse à Jérusalem avant le Ve siècle*. Essai d'analyse structurale, *Revue des études Arméniennes*, Nouvelle série, tome VI: 67–102, cit. iš. Doval Alexis James. 2001. *Cyril of Jerusalem. Mystagogue: The Authorship of the Mystagogic Catechesis*. Catholic University of America Press: 32–33.
- Malesic Jonathan. 2009. *Secret Faith in the Public Square: An Argument for the Concealment of Christian Identity*. Brazos Press.
- Paulin Antoine. 1959. *Saint Cyrille de Jérusalem: catéchète*. Paris, cit. iš. Doval Alexis James. 2001. *Cyril of Jerusalem. Mystagogue: The Authorship of the Mystagogic Catechesis*. Catholic University of America Press: 50–51.
- Piédagnel August. 1966. Introduction, Piédagnel A., Paris P. (eds.) *Sources Chrétiennes* 126: 18–40. Paris: Cerf.
- Yarnold Edward SJ. 1994. *The Awe-Inspiring Rites of Initiation: The Origins of the R. C. I. A. Edinburgh*.
- Yarnold Edward SJ. 2000. *Cyril of Jerusalem*. Routledge.
- Šulcienė Lina. 2015. *Disciplina arcani* ankstyvosiosios sirų ir Egipto krikščionių bendruomenėse, *Logos* 83: 50–55.
- Šulcienė Lina. 2015. *Disciplina arcani* ankstyvosiosios sirų ir Egipto krikščionių bendruomenėse, *Logos* 84: 15–25.
- Гаврилюк Павел. 2001. *История катехизации в древней церкви*. Москва.

Nuorodos

- Šis straipsnis yra autorės tyrimų ciklo *disciplina arcani* tema tęsinys (Šulcienė 2015a, 2015b).
- Dėl mistagoginių katechezijų autorystės vis dar diskutuojama. Diskusija prasidėjo XVI a. pabaigoje, kai Vokietijoje buvo rasti manuskriptai, kuriuose abu katechetiniai ciklai priskiriami arba Kirilo ipėdiniui Jonui II Jeruzalietičiui (mirusiam 417 m.), arba abiem vyskupams – Kirilui ir Jonui II. Yra kelios mistagoginių katechezijų autorystės hipotezės: 1) abiejų katechetinių ciklų autorius yra Kirilas Jeruzalietis (Alexis Dovalis, remdamasis savo mokytojo Edwardo Yarnoldo veikalais, pateikia išsamią tai pagrindžiančią argumentaciją (Doval 2001)); 2) jų autorius yra Kirilas, o Jonas Jeruzalietis buvo mistagoginių katechezijų redaktoriumi (Piédagnel 1966: 18–40); 3) mistagoginių katechezijų autorius yra Jonas II Jeruzalietis (Day 2007); 4) abu vyskupai yra mistagoginių katechezijų bendraautorai (Hawk-Reinhard 2012). Apie diskusiją dėl autorystės žr. Yarnold 2000: 24–32.
- „Kirilas, būdamas vienas stipriausių jos (*disciplina arcani*, – L. Š.) proponentų, neabejotinai yra vienas vertingiausių šaltinių mėginant suprasti slaptumo disciplinos reikšmę ir tikslą“ (Akselberg 2017: 8–170).
- Jau Nikėjos susirinkimo antrasis kanonas reaguoja į šią Bažnyčią ištikusią krizę: „Kadangi dėl žmogiško būtinumo ar skubotumo poreikių būta daug bažnyčios kanono pažeidimų, dėl kurių ką tik iš pagoniško gyvenimo į tikėjimą perėjęs žmogus po trumpo katechumenato laikotarpio iškart buvo priimamas dvasios nuplovimui, o pakrikštytas pervedamas į vyskupus ar

presbiterius, sutarta, kad būtų gera, jog nieko tokio ateityje nebūtų. Juk ir katechumenai reikia laiko, ir pakrikštytajam – tolimesnio išbandymo“ (First Council of Nicaea – 325 AD. Canons. Prieiga per internetą: <https://www.papalencyclicals.net/councils/ecum01.htm> [žiūrėta 2019 08 29])

- ⁵ Iki Nikėjos susirinkimo tik Romos bažnyčioje bei kai kur rytiniuose regionuose priešvėlykinis trijų savaitių laikotarpis buvo skiriamas pasirngti Krikštui. Tuo metu būsimeji krikščionys klausydavo jiems skirtų katechezų (Doval 2001: 32). Tačiau penktas Nikėjos susirinkimo kanoanas jau mini Gavėnios laikotarpį. Tai liudija jį tuo metu jau buvus visuotine praktika. Žr.: First Council of Nicaea – 325 AD. Canons (ten pat).
- ⁶ „Pirmasis Gavėnios laikotarpio prailginimas buvo atsakas į naujų narių antplūdį po Konstantino taikos (turima galvoje krikščioniškos religinės praktikos dekriminalizacija Milano ediktu, – L. Š.). Nikėjos susirinkimo metu ir, žinoma, 330 m., kaip nurodyta šv. Atanazo „Šventiniuose (vėlykiniuose) laiškuose“, Gavėnios trukmė pa ilgėjo iki 40 dienų – pagal analogiją Jėzaus dukumos patirčiai – ir tapo įprastu liturginiu lai-

kotarpiu, vedančiu į Vėlykas, – jį šventė visi tikintieji. <...> Įvadinėje katechezėje Kirilas Jeruzalietis savo klausytojams sako: „Tau paskirtas ilgas laikas, turi atgailai keturiasdešimt dienų ir galimybę būti nurengtas, išpraustas ir aprengtas“ (Įvad. Kat., 4). Po to, kai Konstantinas pastatė Kristaus Kapo bažnyčią (335), buvo įvesta Vėlykų savaitė, o prieš Egerijos vizitą (381–383) – dar viena savaitė, Didžioji, – šitaip atsirado aštuonios savaitės“ (Doval 2001: 33).

- ⁷ Straipsnyje naudojamosi šiuo šaltiniu: Свяитель Кирилл, Архиепископ Иерусалимский. *Поучения огласительные и тайноводственные*. Москва: Синодальная библиотека Московского Патриархата, 1991. Репринтное воспроизведение издания 1822 г.
- ⁸ Trumpinys „Įvad. Kat.“ žymi įvadinį katechetinį mokymą, arba įvadinę katechezę, skaičius – pastraipos numerį.
- ⁹ Trumpinys „Kat.“ žymi katechetinį mokymą, pirmasis skaičius – katechezės numerį, antrasis – pastraipą.
- ¹⁰ Žr. 2 nuorodą.